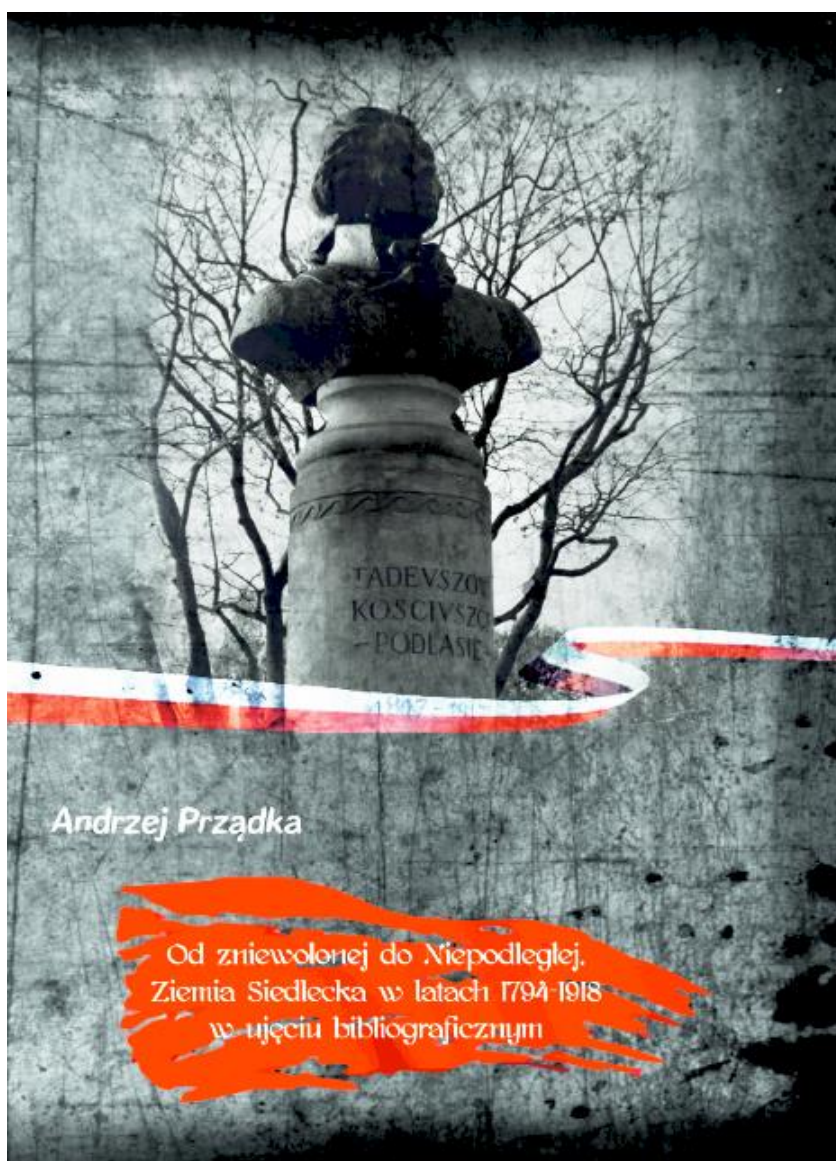


Królestwo Polskie (Kongresowe) -

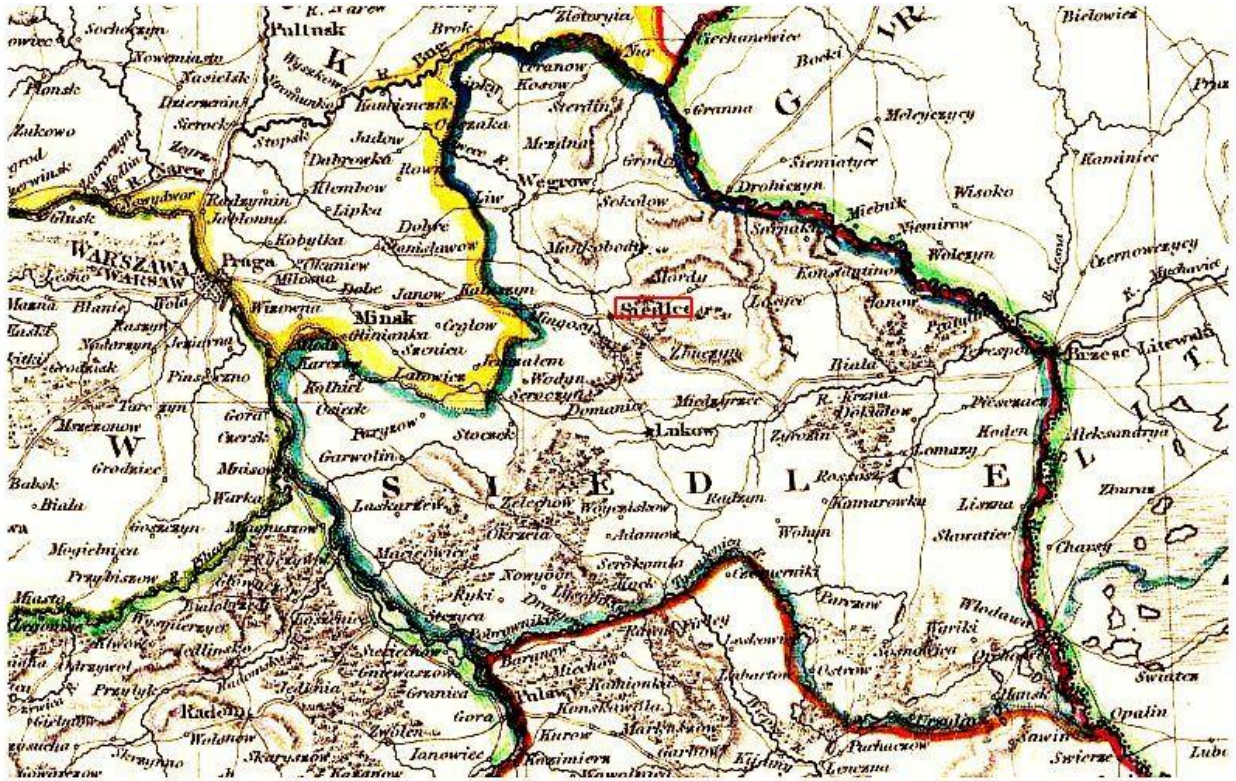
[http://mbp.siedlce.pl/UserFiles/ezbiory/Andrzej%20Prz%C4%85dka%20-%20Od%20zniewolonej%20do%20Niepodleg%C5%82ej.%20Ziemia%20Siedlecka%20w%20latach%201794-1918%20w%20uj%C4%99ciu%20bibliograficznym\\_compressed.pdf](http://mbp.siedlce.pl/UserFiles/ezbiory/Andrzej%20Prz%C4%85dka%20-%20Od%20zniewolonej%20do%20Niepodleg%C5%82ej.%20Ziemia%20Siedlecka%20w%20latach%201794-1918%20w%20uj%C4%99ciu%20bibliograficznym_compressed.pdf)



**Od zniewolonej do Niepodległej.  
Ziemia Siedlecka w latach 1794-1918  
w ujęciu bibliograficznym**

**Miejska Biblioteka Publiczna w Siedlcach,  
Andrzej Prządka, Siedlce 2018**

Str. 9 - Głównym celem niniejszego opracowania jest prezentacja publikacji dotyczących regionu siedleckiego w okresie niewoli narodowej. Chronologicznie obejmuje okres od powstania kościuszkowskiego w 1794 roku do odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 r. Zasięg terytorialny jaki został uwzględniony to obszar południowego Podlasia i wschodniego Mazowsza, który często na przestrzeni wieków zmieniał nazwę i zakres swego terytorium. Na potrzeby niniejszego opracowania został przyjęty podział administracyjny dokonany w czasie istnienia Księstwa Warszawskiego. Zasadniczo pokrywa się z utworzonym wtedy w 1810 r. departamentem siedleckim, przekształconym w 1816 roku na województwo podlaskie, a potem na gubernię siedlecką<sup>4</sup>. Tak więc w dużym przybliżeniu to obecnie obszar obejmujący powiaty: siedlecki, białkopodlaski, garwoliński, łosicki, łukowski, radzyński, sokołowski, węgrowski, włodawski.



Źródło: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Congress\\_Poland\\_1831.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Congress_Poland_1831.jpg), dostęp 2018.06.16.

Siedlce leżące w granicach północnych Małopolski nie miały wiele wspólnego z geograficznym czy historycznym Podlasiem. Stały się jednak w tym czasie w świadomości społecznej stolicą Podlasia. Tak nadana sztucznie podlaska tożsamość zadomowiła się na stałe. Miasto stało się synonimem dużego regionu siedleckiego, a przede wszystkim diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej<sup>6</sup>. (...)

## str. 52.

(...) Wojna w 1914 roku między zaborcami zmienia układ sił. Przegrana Rosji w konfrontacji z Niemcami i Austro-Węgrami w 1914 i 1915 roku otworzyła nowe możliwości dla Polski. Rosjanie uchodzili z terenu podlaskiego w pośpiechu, zabierając wszystko co uważali za potrzebne<sup>157</sup>. Wszechobecny chaos w roku 1915, zamieszanie i szal wojenny stworzył w społeczeństwie obraz, że teraz nadejdzie coś lepszego. Niemcy, to był jednak pozorny wyzwoliciel, który nadszedł z zachodu. Zlikwidowana w 1912 roku gubernia siedlecka w umysłach społeczeństwa miałyby teraz być odbudowana, ale to była iluzja<sup>158</sup>. Lata Wielkiej Wojny były dla miast regionu siedleckiego trudnym okresem. Okupant niemiecki prowadził bezwzględłą eksploatację ziemi podlaskiej<sup>159</sup>. Jak wyglądała szara rzeczywistość

związana z okupacją niemiecką tamtych czasów znajdujemy w pamiętnikach świadków tych ponurych wydarzeń i zwodniczych obietnic nowego okupanta<sup>160</sup>. Jak przykład można tu podać pierwszy w historii Siedlec atak lotniczy, który na pewno był wielkim szokiem dla mieszkańców<sup>161</sup>. Rok 1916 przynosi dla Niemiec i Austro-Węgier trudności wojenne. Ten czas zmusił je do ogłoszenia aktu 5 listopada 1916 roku<sup>162</sup>. Były to mgliste obietnice przywrócenia jakiegś namiastki państwa polskiego. Chodziło tu o coś w rodzaju pozyskania „mięsa armatniego”, którym miały być żołnierz polski. Na tym tle ścierały się wizje przyszłego państwa polskiego, które było w programach ugrupowań politycznych. Nową wizję stworzył upadek Rosji carskiej w marcu 1917 roku. Otworzyło to drogę do uznania niepodległości Polski przez Francję i Anglię. Wzmocniła to bardzo mocno deklaracja ówczesnego prezydenta USA Woodrowa Wilsona, który w punkcie 13-tym swego pokojowego orędzia mówił o: stworzeniu niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa powinna być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową<sup>163</sup>

-----  
*156 Ojcowie Polskiej Niepodległości. Komu nasi dziadkowie zawdzięczali odzyskanie wolności?, <http://bezkompleksow.com.pl/2016/11/13/ojcowie-polskiej-niepodleglosci-komu-nasi-dziadkowie-zawdzieczali-odzyskanie-wolnosci/>, dostęp 2018.06.15.*

*157 J. Geresz, W ostatnim roku pobytu Rosjan, „Echo Katolickie” 2017, nr 42, s. 23 ; J. Geresz, Dantejski odmarsz Rosjan i wkroczenie Legionów Polskich, „Echo Katolickie” 2017, nr 44, s. 23 ; J. Geresz, Gehenna ludności i świt nadzie,, :Echo Katolickie” 2017, nr 45, s. 23.*

*158 J. Geresz, Pierwsze miesiące okupacji niemieckiej, „Echo Katolickie” 2018, nr 5, s. 23.*

*159 T. Boruta, Siedlce 1914-1918, [w:] Siedlce 1448-2007, red. nauk. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 2007, s. 133.*

*160 A. Kuć-Staniszevska, Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1915-1918, Warszawa 1939 ; A. Safran, Dziennik Anny Kahan : Siedlce 1914-1916, [tł. zespół Paweł Buda et al. ; opieka red. Agnieszka Janiszewska], [Siedlce 2011] ; ; J. Geresz, Pierwsze łapanki i sprawy karne, „Echo Katolickie” 2018, nr 6, s. 23.*

*161 J. Geresz, Pierwszy atak lotniczy na Siedlce, „Echo Katolickie” 2017, nr 43, s. 23. Bombardowanie miało miejsce 7-ego sierpnia o godz. 0.30 w nocy. Niemiecki sterowiec "Zeppelin" zrzucił w Siedlcach ok. 30 bomb.*

*162 J. Geresz, Odgłosy aktu z 5 listopada. Zgon nietypowego gubernatora. Początek działań ukraińskich na Południowym Podlasiu, „Echo Katolickie” 2018, nr 10, s. 23.*

*163 <http://dzieje.pl/aktualnosci/rocznica-oredzia-prezydenta-usa-wilsona-o-zasadach-powojennego-ladu>, dostęp 2018.06.11.*

## **Str. 53**

Najważniejsze znaczenie miała jednak postawa narodu polskiego, który w toku wojny 1914-1918 zjednoczył się w dążeniu do wskrzeszenia odbudowy Rzeczypospolitej. Tego natomiast nie mogły zignorować w rokowaniach pokojowych mocarstwa zachodnie. Szczególnie warta jest podkreślenia zasługa regionu podlaskiego w rozbudowie Polskiej Organizacji Wojskowej. Na tym polu zasłużyli się Stanisław Zdanowski i Czesław Dylewicz<sup>165</sup>. Niebagatelną rolę odegrały tu Straże Ogniove. Czas powstania wielu jednostek to często okres pierwszych dwóch dekad XX wieku. Ochotnicy brali udział w tajnych ćwiczeniach wojskowych pod przykrywką przynależności do Straży Ogniowych, stając się w latach I wojny światowej dla powstających struktur POW już dobrze wyszkolonymi żołnierzami. Straże dawały możliwości nauki postaw patriotycznych i narodowych, wychowywania jednostek zdyscyplinowanych i gotowych do czynnego udziału w walkach zbrojnych<sup>166</sup>. Wydarzenia, które rozegrały się w listopadzie 1918 roku były początkiem odrodzenia niepodległego państwa polskiego. W wielu miejscowościach Podlasia rozbrojono wojska niemieckie, choć nie obyło się to bez krwawych wydarzeń i tworzone pierwsze lokalne władze wolnej Rzeczypospolitej<sup>167</sup>

----- .

164 [http://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Hymn\\_strzelecki/tekst](http://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Hymn_strzelecki/tekst) , dostęp 2018.07.12.

165 J. Geresz, *Rozwój Polskiej Organizacji Wojskowej* , „Echo Katolickie” 2018, nr 11, s. 23 ; HAH, *Budził Polskę*, „Echo Katolickie” 2018, nr 22, s. 22.

166 W. Charczuk, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Wiśniewie w latach 1917-2017*, Wiśniew 2017, s. 46-48 ; W. Charczuk, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Zbuczynie (1916-2006)*, Siedlce 2010, s. 39-42 ; Sz. Ciekot, *Wspomnienia 1885-1964*, Warszawa 1969, s. 164-165 ; Z. Todorski, *Zarys dziejów Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu w latach 1918-2018*, Kotuń 2018, s. 27-40 ; Ziótek, *100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Ceranowie 1914-2014*, Ceranów-Radzyń Podlaski 2014, s. 15-17.

167 J. Geresz, *Rozbrojenie Niemców w Siedlcach*, „Echo Katolickie” 2018, nr 15-17 s. 23 ; J. Geresz, *Sytuacja na pld. Podlasia 11 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie”, 2018, nr 18, s. 23 ; J. Geresz, *Trudności i przejściowe sukcesy w rozbrajaniu na terenie Ober-Ostu- 13 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie” 2018, nr 20, s. 23 ; J. Geresz, *Nowe problemy w Białej Podlaskiej, Międzyrzeciu i Włodawie - 14 listopada 1918 r.*, „Echo Katolickie” 2018, nr 21, s. 23 ; J. Geresz, *Napad Niemców na Międzyrzec 16 listopada 1918 r.*, (cz. I-II) „Echo Katolickie” 2018, nr 23-24, s. 23 ; J. Lesiuk-Klujewska, 100. rocznica Krwawych Dni Międzyrzecza, „Słowo Podlasia” 2018,

---

## Królestwo Polskie (kongresowe) -

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%B3lestwo\\_Polskie\\_\(kongresowe\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%B3lestwo_Polskie_(kongresowe))

### DZIAŁALNOŚĆ SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

#### W SIEDLCACH PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ - Rafał Dmowski (Siedlce)

[https://repozytorium.uph.edu.pl/bitstream/handle/11331/262/Dmowski.R.Dzialalnosc\\_samorzadu\\_terytorialnego\\_w\\_Siedlcach\\_podczas\\_I\\_wojny\\_swiatowej.pdf?sequence=1](https://repozytorium.uph.edu.pl/bitstream/handle/11331/262/Dmowski.R.Dzialalnosc_samorzadu_terytorialnego_w_Siedlcach_podczas_I_wojny_swiatowej.pdf?sequence=1)

##### a. Okres do „ewakuacji”

\* (...) Uchwałą Dumy z dnia 23 czerwca/6 lipca 1912 r. utworzono ze wschodnich powiatów i gmin guberni siedleckiej i lubelskiej nową gubernię - chełmską. Gubernia siedlecka weszła niniejszym w stan likwidacji. (...) Do guberni lubelskiej włączono następujące powiaty: garwoliński, janowski, krasnostawski, lubartowski, lubelski, łukowski, nowoaleksandryjski, radzyński, sokołowski i siedlecki, do guberni chełmskiej: bialski, biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, konstantynowski, tomaszowski, włodawski i zamojski. Powiat węgrowski ze zlikwidowanej guberni siedleckiej przyłączono do guberni łomżyńskiej<sup>4</sup>.(...)

Zarządzenie Gubernatora Lubelskiego, w którym nakazano „ewakuację” całej ludności męskiej z terenu całej Lubelszczyzny ukazało się 20 czerwca, 1915 r. Na skutek nacisków różnych urzędów wkrótce je odwołano. (...)

Namiastką Samorządu terytorialnego W Siedlcach były wówczas utworzone, podobnie jak w całym kraju, Komitety Obywatelskie, w tym wypadku powiatowy i miejski. (...) Warto zaznaczyć, że w Komitecie tym obok siebie zasiadali zarówno Polacy, jak i Żydzi. W obliczu zagrożenia, jakim była zmiana okupanta okazało się, że można się porozumieć nie bacząc na wcześniejsze uprzedzenia i urazy.

Komitet Obywatelski w Siedlcach założony został w 1914 r. przez księdza kanonika i dziekana siedleckiego Józefa hr. Scipio del Campo.<sup>13</sup> (...)

6 lipca 1915 r. na wniosek dyrektora Franciszka Godlewskiego odbył się w Siedlcach Zjazd Komitetu Obywatelskiego Powiatu Siedleckiego<sup>14</sup>. Zjazd po wysłuchaniu referatu Aleksego Chrzanowskiego postanowił jednogłośnie: „nie opuszczać siedzib naszych, nie ustąpić przed niebezpieczeństwem wojsk niemieckich lub austriackich [...] a tylko wyraźne bezwzględne rozporządzenie władz administracyjnych lub wojskowych rosyjskich zniewoli nas do

opuszczenia stron rodzinnych i naszych warsztatów pracy”.<sup>15</sup>

Dzień wcześniej, 5 lipca w Siedlcach na naradzie wyższych dowódców armii carskiej podjęto decyzję o obronie Warszawy i terenów położonych na wschód od Wisły. (...) Mimo Mimo tej decyzji **26 lipca 1915 r.**, na skutek postępów armii niemieckiej „ewakuowano” z Siedlec w głąb Rosji przede wszystkim urzędników rosyjskich i polskich wraz z rodzinami<sup>17</sup>, sądy<sup>18</sup>, wszystkie biura, kasy i archiwa urzędowe, kasę oszczędnościową wraz z lokatami mieszkańców miasta<sup>19</sup> oraz nauczycieli i uczniów z siedleckich szkół średnich<sup>20</sup>, pracowników szpitala pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny (obecnie Szpital Miejski przy ulicy Starowiejskiej), itp. W mieście pozostali jedynie pracownicy Magistratu, członkowie obu komitetów obywatelskich, policja i niewielka ilość wojska rosyjskiego. Liczba samego wywiezionego wówczas personelu siedleckiego węzła kolejowego wraz z rodzinami, wyniosła łącznie ok. 2000 osób.<sup>21</sup>

## **b. Okupacja niemiecka**

Niemcy, aby zdeorganizować „ewakuację” Rosjan rozpoczęli naloty sterowców na ważniejsze węzły kolejowe i drogowe leżące na liniach komunikacyjnych cofającego się przeciwnika, m.in. w nocy z 5 na 6 sierpnia 1915 r. niemiecki sterowiec (zeppelin z. XII) zrzucił 1600 kg bomb<sup>22</sup> na stację kolejową w Siedlcach, halę targową i inne okoliczne tereny<sup>23</sup>. W wyniku działań wojennych w sierpniu 1915 r. ucierpiało 14 posesji prywatnych znajdujących się m.in. przy ulicach: Parkowej, Roskoszy i Ogrodowej.<sup>24</sup> (...)

Do zniszczeń w mieście przyczynili się także żołnierze rosyjscy. Opuszczając Siedlce w nocy z 11 na 12 VIII podpalili magazyny wojskowe, dworzec kolejowy, oraz nagromadzone zapasy zboża i siana, których nie zdążono „ewakuować”.<sup>26</sup> Straż ogniowa miała wówczas pełne ręce roboty, niestety strażacy niewiele mogli zrobić, brak było zarówno podstawowego sprzętu gaśniczego jak i taboru konnego, gdyż został on w znacznej mierze wywieziony podczas „ewakuacji” Rosjan.<sup>27</sup> Po „ewakuacji” administracji rosyjskiej pełnię władzy nad miastem przejął Komitet Obywatelski oraz Straż Obywatelska, której członkowie spełniali obowiązki policji.

(...) Kontakty większości członków KO (Komitetu Obywatelskiego) z administracją niemiecką utrudniał bardzo prozaiczny powód - brak znajomości języka niemieckiego. Dlatego też wzrosło wówczas znaczenie i rola siedleckich Żydów znających dobrze ten język. W utworzonym w listopadzie 1915 r. Magistracie siedleckim pracowało tylko 8 osób ze znajomością języka niemieckiego, 3 narodowości polskiej i 5 żydowskiej.<sup>38</sup> (...) 19 października 1915 r. utworzono Gubernię Wojenną Siedlecką, w której skład wchodziły powiaty: siedlecki, sokołowski, węgrowski, nowomiński i radzyński. Gubernia Wojenna Siedlecka weszła w skład Generał Gubernatorstwa Warszawskiego, czyli okupacji niemieckiej<sup>42</sup>. Na czele Generał Gubernatorstwa Warszawskiego stał generalny gubernator Hans von Bessler. Sprawował on najwyższą władzę wojskową i rządową na okupowanym terenie. Teren okupacji niemieckiej podzielono pod względem samorządowym na 32 powiaty komunalne w tym dwa miejskie (Warszawa i Łódź) oraz 30 ziemskich w tym siedlecki<sup>43</sup>. Obok zarządu wojskowego istniał w Warszawie cywilny zarząd centralny a w terenie zarządy powiatów z naczelnikami na czele<sup>44</sup>. W skład GGW z byłej guberni siedleckiej wchodziły jeszcze powiaty: garwoliński, łukowski leżące poza granicami guberni wojennej. Pozostałe cztery powiaty byłej guberni siedleckiej: bialski, konstantynowski, radzyński i włodawski znajdowały się w sferze etapów (Etappengebiet) podlegających zarządowi wojskowemu.<sup>45</sup> (...)

Polityka władz niemieckich i austriackich na zajętych terenach Królestwa nie była początkowo ujednoczona. Zależała od dobrej woli miejscowych władz wojskowych, które przejęły w swe ręce nadzór nad całą administracją cywilną łącznie z sądownictwem i szkolnictwem<sup>73</sup>. Zazwyczaj władze niemieckie traktowały teren byłego Królestwa Polskiego jako kraj podbity,

dlatego też na wielką skalę stosowano rekwizycję surowców i żywności nie troszcząc się wcale o potrzeby obywateli.(...)

Wszelkimi sposobami gromadzono również zapasy metali szlachetnych i kruszców, w tym celu rekwirowano dzwony kościelne itp. oraz wprowadzono szereg niezbędnych opłat i podatków, które należało zapłacić bilonem złotym lub srebrnym. Takiej opłaty wymagało np. uzyskanie zezwolenia na wjazd do Siedlec, kosztowało ono 5 rubli w złocie.<sup>74</sup> Na terenie guberni wojennej siedleckiej wprowadzono system kartkowy, którym objęto większość artykułów żywnościowych i codziennego użytku, np. chleb i mąkę<sup>75</sup>. (...)

Jedną z bardziej uciążliwych dla powiatu form eksploatacji, był wywóz „bezrobotnej” ludności na przymusowe roboty do Niemiec. Wywożono zarówno ludność miejską jak i wiejską. (...) Zdarzały się sytuacje, które mimochodem doprowadzały do rozwoju miasta, np. brak nafty i jej reglamentacja zmusił Magistrat do założenia oświetlenia elektrycznego. Ze względu na niewielką moc wybudowanej elektrowni oświetlono pierwotnie tylko instytucje, urzędy i mieszkania niemieckie, urzędy miejskie, oraz ze znacznymi ograniczeniami mieszkania prywatne.<sup>89</sup> (...)

W kwietniu 1917 r. przeprowadzono wybory do Rady Miejskiej. W ówczesnej prasie czytamy: „na 24 radnych, Żydzi przeprowadzili tu 14-tu, Polacy 10-ciu. Lecz Polacy założyli protest, oparty się ściśle na ustawie wyborczej; mianowicie: zażądano poddania żydowskich radnych egzaminowi z polskiego języka. Okazało się, że 11-tu Żydów, przystępujących do egzaminu nie władało polskim językiem, jak wymaga tego ustawa, dwóch zaś zupełnie nie stanęło do egzaminu, z góry oświadczając, że polskim językiem nie władają. Wobec tego wybory do kurii II, III, IV i VI na mocy powyższego zostały przez naczelnika powiatu Schalera Nowe wybory podczas których zwyciężyli Polacy odbyły się w maju 1917 r.



*Starostwo Powiatowe w Siedlcach*

*Sławomir Kordaczuk, „Powiat siedlecki” (Warszawa 2013)*

**Wiek XX** - <https://www.powiatsiedlecki.pl/wiek-xx/>

(...) Zaostrzono również politykę fiskalną. Ściągano podatki obowiązujące w okresie zaborów i nowo wprowadzone. W porównaniu z zaborami, dwukrotnie wzrosły obciążenia nakładane na gminy (...)

W Siedlcach stacjonował Batalion Piechoty Landszturmu „Landsberg”, którego zadaniem było sprawowanie władzy wojskowej nad cywilną i ochrona węzła kolejowego. Ten oddział zabezpieczał m.in. uroczystość proklamacji Aktu 5 listopada 1916 r. przed pałacem Ogińskich. (**5 listopada 1916 roku w Warszawie i Lublinie została wydana odezwa podpisana przez cesarzy Austrii i Niemiec, w której proklamowali oni przywrócenie Królestwa Polskiego** - [https://pl.wikipedia.org/wiki/Akt\\_5\\_listopada.](https://pl.wikipedia.org/wiki/Akt_5_listopada.))

**Batalion opuścił koszary 11 XI 1918 r. bez walki z żołnierzami miejscowej placówki Polskiej Organizacji Wojskowej.** Bez strzałów POW zajęła więzienie. Uwolniono komendanta III Okręgu POW Siedlce kpt. Władysława Horyda ps. „Przerwic” i innych patriotów.

Bez walki rozbrojono Niemców mieście i w przejeżdżających przez Siedlce pociągach. Zdobyto bez walki najważniejsze obiekty w mieście: dworzec kolejowy, magazyny i koszary.

W powiecie rozbrajanie Niemców odbywało się również bezkrwawo. W Mordach straż ogniową przekształcono 11 listopada w straż obywatelską. Jej członkowie dowodzeni przez burmistrza Wacława Waciórskiego zajęli stację kolejową i rozbroili ochraniający ją oddział

Następnego dnia 40 strażników z Mordów wyjechało do Łosic i Platerowa, gdzie rozbroili 300 żołnierzy niemieckich.

Istotne znaczenie w odzyskaniu niepodległości mieli konspiratorzy z Polskiej Organizacji Wojskowej, którą zakładano w powiecie pod przykrywką powoływania w poszczególnych miejscowościach ochotniczych straży ogniowych. Członkowie POW zasilali również tworzące się na tym terenie Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”. Okręg III (w latach 1915-1918 Okręg IX i następnie znowu III) POW Siedlce podlegał Komendzie Naczelnej nr 1 w Warszawie. Komendantami okręgu byli kolejno: kpt. Henryk Krok-Paszkowski, por. Stanisław Hempel, ppor. Artur Maruszewski „Jan Sosnowski”, por. Karol Wędołowski, Stefan Pióro „Sęp”, kpt. Władysław Horyd „Przerwic”. Okręg był podzielony na obwody, wśród których łosicki nosił nr 1 a sarnacki nr 6.

.W zbiorach Muzeum Regionalnego w Siedlcach znajduje się Księga Ewidencyjna z danymi ponad 700 osób należących do Związku Peowiaków.

Po odzyskaniu niepodległości na bazie batalionu Polskiej Siły Zbrojnej, kadry okręgu POW i ochotników z powiatu sformowano 22 Pułk Piechoty Wojska Polskiego. Jego numer nawiązywał do pułku Księstwa Warszawskiego utworzonego w okolicach Siedlec w 1812 r. (...) W styczniu 1919 r. oddziały pułku obsadziły polsko-niemiecką linię demarkacyjną na odcinku Janów Podlaski – Sławatycze. W tym czasie gdy jednostki armii niemieckiej pozostały po działaniach wojennych I wojny światowej między Rosją i odrodzoną Polską, w strefie zwanej Ober-Ost.(...)

**(zobacz dalej o wojnie Polsko-Bolszeowckiej 1919-1920, 2. Wojnie Światowej, Polskim Państwie Podziemnym, walkach w Siedlcach 24-31 lipca 1944 i „Wyzwoleniu”, prześladowaniach i upadku „Sowieckiej okupacji”)**

## **Rewolucje w Rosji 1917 roku -**

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewolucje\\_w\\_Rosji\\_1917\\_roku](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewolucje_w_Rosji_1917_roku) - dwie **rewolucje**, które odbyły się w **Rosji** w roku 1917 - **rewolucja lutowa**, która doprowadziła do upadku **caratu** w **Imperium Rosyjskim** i wprowadzenia **liberalno-demokratycznej republiki** i **rewolucja październikowa** - zbrojny przewrót wojskowy dokonany przez **partię bolszewików**, który obalił **Rząd Tymczasowy Rosji** i doprowadził do przejęcia władzy przez partię bolszewicką i budowy **monopartyjnej dyktatury partii komunistycznej (RKP(b)/WKP(b)/KPZR)** w Rosji.

## **Rewolucja październikowa w Rosji -**

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewolucja\\_pa%C5%BAdziernikowa](https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewolucja_pa%C5%BAdziernikowa) - (również **rewolucja bolszewicka**<sup>[1]</sup>, w terminologii **sowieckiej Wielka Socjalistyczna Rewolucja Październikowa**<sup>[2]</sup>) – określenie, stosowane na dokonany przez **bolszewików przewrót zbrojny** w **Rosji**, trwający od nocy z 24 października<sup>2</sup>/ **6 listopada 1917** na 25 października<sup>2</sup>/ **7 listopada 1917**, do godziny drugiej w nocy 26 października<sup>2</sup>/ **8 listopada 1917**, gdy został opanowany przez oddziały bolszewickie **Pałac Zimowy**, a członkowie **Rządu Tymczasowego** aresztowani. (...)

<https://biezenstwo.pl/fakty/>

# Uchodźstwo polskie w Rosji w latach I wojny

światowej - [https://czytam.pl/k,ks\\_619648,Uchodzstwo-polskie-w-Rosji-w-latach-I-wojny-swiatowej-Korzeniowski-Mariusz-Latawiec-Krzysztof-Tarasiuk-Dariusz-Zwanko-Lu.html](https://czytam.pl/k,ks_619648,Uchodzstwo-polskie-w-Rosji-w-latach-I-wojny-swiatowej-Korzeniowski-Mariusz-Latawiec-Krzysztof-Tarasiuk-Dariusz-Zwanko-Lu.html)



Tytuł: **Uchodźstwo polskie w Rosji w latach I wojny światowej**

Autor: [Korzeniowski Mariusz](#), [Latawiec Krzysztof](#), [Tarasiuk Dariusz](#), [Zwanko Lubow](#) Wydawnictwo: **UMCS**

ISBN: **9788377849163**

Rok wydania: **2017**

Języki: **polski**

Ilość stron: **168**

Format: **24.0x22.0cm**

Oprawa: **Twarda**

Waga: **0.735 kg**

Jednym z najbardziej negatywnych następstw wojny totalnej, która z każdym miesiącem trwania konfliktu zbrojnego coraz dotkliwiej doświadczała uwikłanie w nią nacje, okazały się przymusowe przemieszczenia dziesiątek a nawet setek tysięcy mieszkańców ziem polskich, uchodzących przed konfliktem lub zmuszonych (niejednokrotnie siłą, wbrew własnej woli) do opuszczenia domów rodzinnych i ojczyzny. W procesie tym, zainicjowanym już w 1914 r., kiedy to masowo uciekali mieszkańcy wschodniej Galicji oraz (w znacznie mniejszym stopniu) guberni Królestwa Polskiego, w 1915 r. uczestniczyło tysiące polskich poddanych Mikołaja II. Fatalne w skutkach rozkazy rosyjskich władz wojskowych zaważyły na losie wielu Polaków, którzy opuszczali domy, by rozpocząć przymusowe uchodźstwo. W głąb Rosji, jak się przyjmuje w literaturze przedmiotu, udało się około miliona polskich uchodźców [...] Powstanie tej publikacji nie byłoby możliwe bez dokonywanego w latach wojny fotograficznego dokumentowania przymusowego uchodźstwa. Zadania te realizowały polskie organizacje niesienia pomocy ofiarom wojny oraz redakcje polskich czasopism działające w Rosji w latach 1914-1918. Zdjęcia, które zamieszczono w niniejszym albumie, odślaniają ten wielki wysiłek polskich organizacji udzielających pomocy np. przez zakładanie ochron oraz szkół dla dzieci i młodzieży, tworzenie przytułków dla starców.

## Statystyczna księga wygnańców polskich podczas wojny europejskiej w latach 1914-15-16 : z adresami wygnańców, oraz spisem dzieci poszukujących rodziców i krewnych. T. 1-

<https://www.worldcat.org/title/statystyczna-ksiga-wygnacw-polskich-podczas-wojny-europejskiej-w-latach-1914-15-16-z-adresami-wygnacw-oraz-spisem-dzieci-poszukujcych-rodzicw-i-krewnych-t-1/oclc/891166816>

Autor: **Władysław Słodkowski**

Publisher: Moskwa : [s.n.], 1916

Edition/Format:  Print book : Polish

**Bieżeńcy** – film - <https://belsat.eu/pl/films/biezency-1915-1922-film-dokumentalny/>



## Перша світова війна і проблеми польських біженців в Україні (1914-1918 рр.)

---

Res Historica 30, 79-108

---

2010

### Pierwsza wojna swiatowa i problemy polskich uchodźców na Ukrainie (1914 – 1918)

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Res\\_Historica/Res\\_Historica-r2010-t30/Res\\_Historica-r2010-t30-s79-108/Res\\_Historica-r2010-t30-s79-108.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Res_Historica/Res_Historica-r2010-t30/Res_Historica-r2010-t30-s79-108/Res_Historica-r2010-t30-s79-108.pdf)

#### pp. - 82-83

З початку війни і до весни 1915 р., на думку російського історика О. Курцева, переважало стихійне біженство, яке мало добровільний характер.<sup>8</sup> Проте вже після весняного наступу австро-угорських та німецьких військ на східному фронті, на початку липня 1915 р. Ставка Верховного головнокомандувача російської армії видала черговий наказ залишати ворогу «територію, перетворену на пустелю, тобто очищену як від населення, так і усього, що могло скласти цінність ворогу».<sup>9</sup> Почалося примусове виселення цивільного населення. Його основну масу склали німці та євреї, яких російські військові чиновники розглядали як потенційний резерв ворога та чинили щодо них репресії.<sup>10</sup>

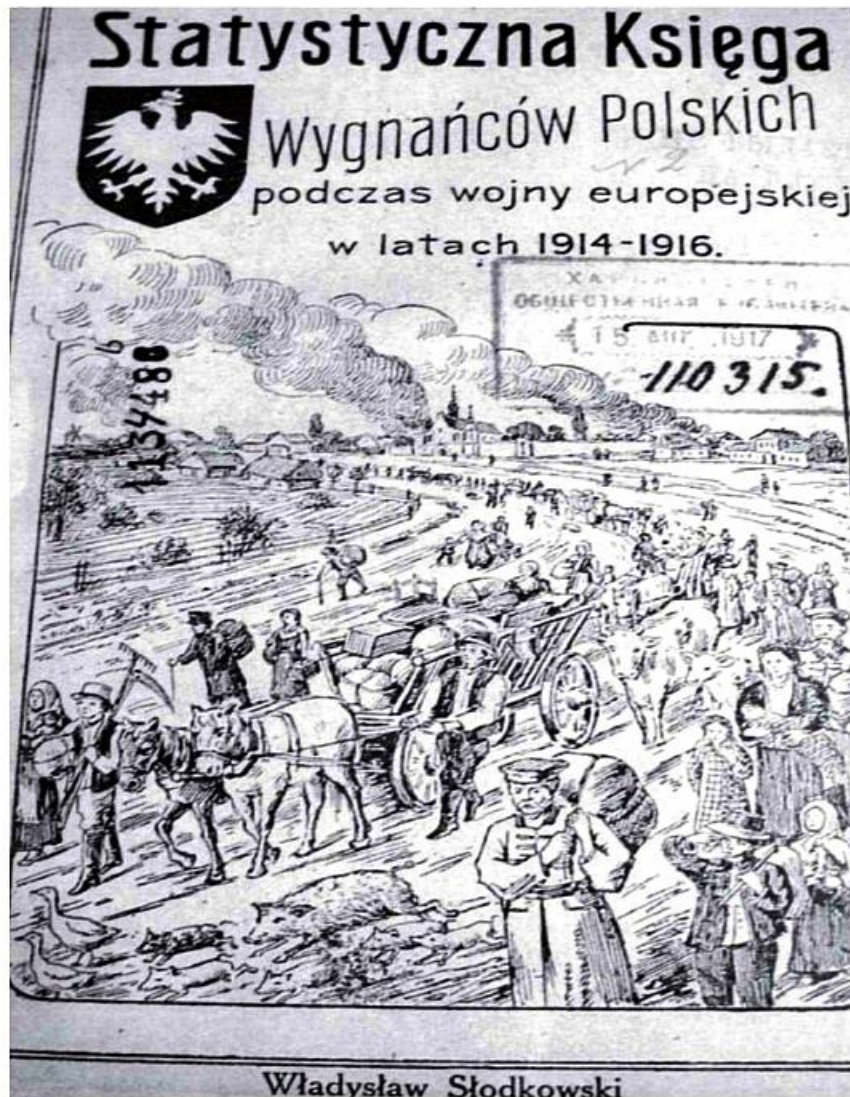
Польське населення офіційною імперською владою розглядалося як «добровільні біженці-слов'яни, яким гарантувався безкоштовний проїзд по залізницях, харчування на шляхах руху в тиллові губернії, де вони могли отримати „опіку та заробіток».<sup>11</sup> Проте, частина поляків теж потрапила під нагальне виселення. Наприклад, на кінець червня 1915 р. натовп біженців із сільського населення Люблінської губернії рухався цілими повітами, внаслідок бажання воєнного начальства надати ворогу замість квітучого краю пустелю.<sup>12</sup>

Тому цей процес досить неоднозначно був оцінений у тогочасному польському суспільстві. Так, у спогадах колишнього польського представника в австрійському парламенті З. Лазовського евакуація поляків виглядала ще страшнішою, ніж самостійна їх втеча від ворога на початку війни.<sup>13</sup> У той же час Владислав Слодковський, автор «Статистичної книги для польських біженців у роки європейської війни. 1914-15-16» (Москва, 1916 р.) досить

12. W. Słodkowski, *Statystyczna księga wygnańców polskich podczas wojny europejskiej w latach 1914- 1916*, Moskwa 1916, c. I-XVI

Перша світова війна і проблеми польських біженців в Україні (1914–1918 рр.)

83



Титульний аркуш книги Владислава Слодковського

схвально поставився до вивезення поляків у глиб імперії та фінансування з державної скарбниці польських благодійних комітетів.<sup>14</sup> Ця книга цікава тим, що була, фактично, першим довідником для польських біженців. На її сторінках подавалася різноманітна інформація щодо кількості біженців, умов їх перевезення, способів передачі кореспонденції, грошових переказів та ін.(...)

14 А. Курцев, *op. cit.*, c. 133.

str. 93

## Додаток

**Nazwisko, imię. - Skąd ewakuowany. - Gdzie mieszka.**

**B**

Strona 93 – Любов Жванко

**Bieguński Aleksander** z guberni łomżyńskiej, Kijów, ul. Bezakowskaja 4-5  
(...)

Strona 106 -

(...)

Уścińska Helena z Łомży, Kijów, ul. Turgieniewska 26-2.

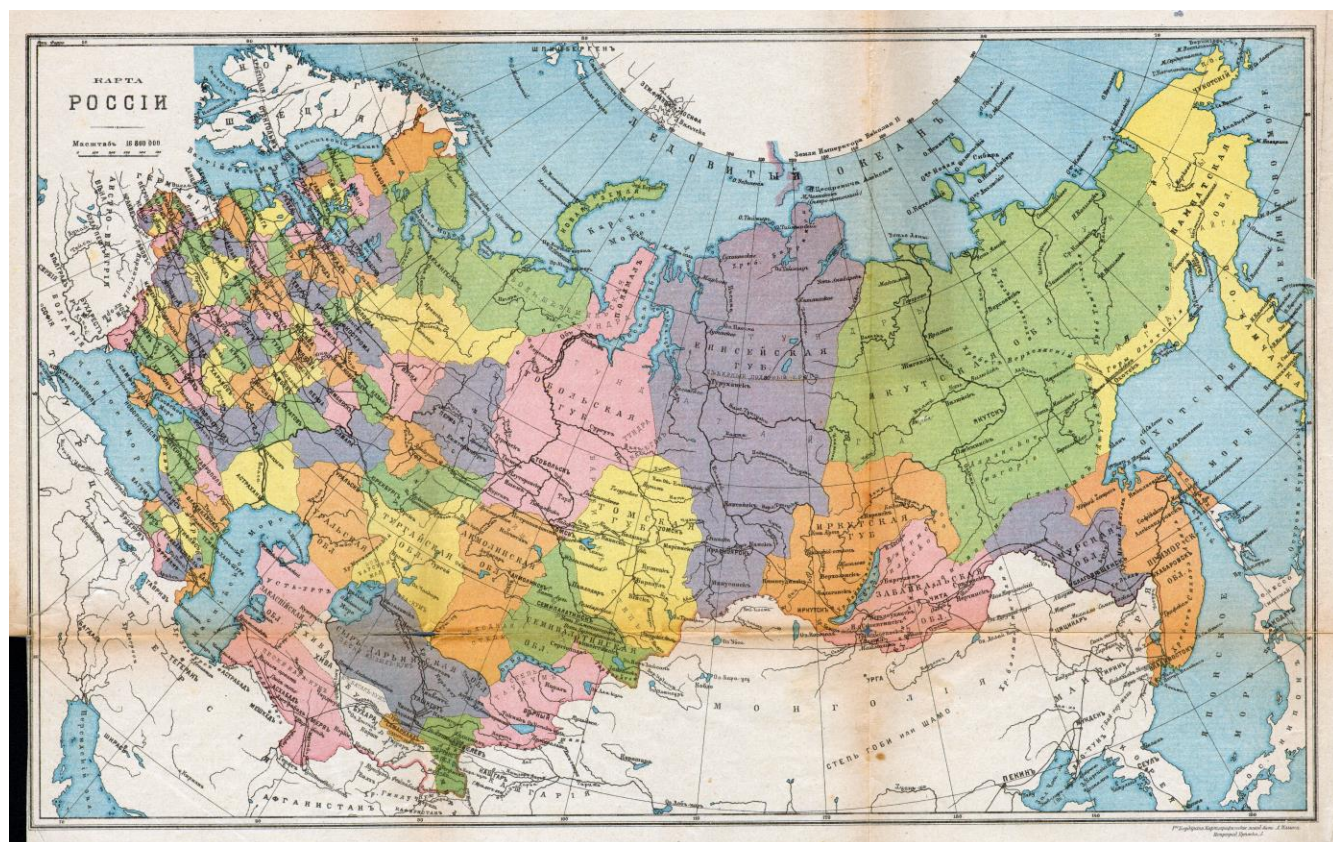
**W**

**Wajszczuk Lucjusz** z Siedlec, Charków, ul. Rybasowska 21.

**Wajszczuk Tadeusz i Henryk (???)** z Siedlec, Charków, ul. Rybasowska 21.

(...)

**Bieżeństwo** - <https://biezenstwo.pl/fakty/>



# O bieżństwie

**Bieżństwo** – po rosyjsku termin ten oznacza uchodźstwo; określa się tak również konkretne uchodźstwo – z terenów zajmowanych przez nieprzyjacielską armię podczas I wojny światowej. Tym drugim znaczeniem zajmujemy się na tej stronie.

2 maja 1915 roku wojska niemieckie przerywa linię frontu pod Gorlicami i szybko posuwa się na wschód. Armia rosyjska przyjmuje **taktykę spalonej ziemi**: z pozostawianych terenów wygania ludność a majątek przejmuje lub niszczy. Apogeum bieżństwa przypada na okres **od wiosny do jesieni 1915 roku**. Miliony mieszkańców zachodnich guberni Imperium Rosyjskiego w panice i chaosie ruszają w głąb kraju. Droga trwa wiele miesięcy i pochłania mnóstwo ofiar.

[Czy było to dobrowolne wyjazdy czy przymusowe wygnanie – przeczytaj tu](#)

Bieżęncy zalewają całe Imperium – wielkie miasta, jak i odludne wioski pod chińską granicą. Na wygnaniu spędzą od 3 do 7 lat. **Po rewolucji październikowej** rozpoczną się powroty do rodzinnych domów, które trwać będą do 1922 roku (na drodze stała granica: najpierw niemiecko-rosyjska, potem polsko-radziecka, jednak oba państwa prowadziły ze sobą wojnę i nie utrzymywały kontaktów dyplomatycznych; należało zdobyć stosowne zezwolenia, dostać się na pociąg, itp.)

Było to pierwsze tak masowe uchodźstwo w czasach nowożytnych.

## Kto wyjeżdżał?

Bieżństwo dotknęło głównie **chłopów z zachodnich guberni Imperium Rosyjskiego**. Najliczniej – z **guberni grodzieńskiej** (do niej należały ziemie dzisiejszego województwa podlaskiego). Opustoszały głównie prawosławne oraz mieszane wyznaniowo wsie (przytłaczająca większość bieżęców stanowili Białorusini i Rusini); z katolickich ludzie wyjeżdżali mniej masowo – kościół namawiał do pozostania, chronili się więc w lasach, a po przejściu frontu wracali.

Licznie wyjeżdżali także chłopci z guberni Królestwa Polskiego, zwłaszcza **chełmskiej i lubelskiej** (dużą część stanowiła ludność ukraińska, określana wtedy jako Rusini lub Małorusy); ale także innych po prawej stronie Wisły (**siedleckiej czy łomżyńskiej**). Uchodziły też wioski **Galicji**, zajętej przez Rosję w 1914 roku.

Do Rosji udawali się również urzędnicy carscy i robotnicy ewakuowanych zakładów, jednak oni jechali pociągami do przygotowanych wcześniej miejsc i nie uczestniczyli w bieżęńskiej tułaczce. Z przyfrontowych guberni od początku wojny wysiedlani byli Żydzi, z których propaganda chętnie robiła niemieckich szpiegów; to zagadnienie wymaga jednak osobnego zajęcia się. Bieżństwo dotyczyło także Łotyzy i Litwinów, a na Kaukazie – Ormian po rzezi tego narodu w Imperium Osmańskim.

Trudno podać **dokładną liczbę bieżęców** – dostępne dane różnią się między sobą; najczęściej uwzględniają po prostu osoby korzystające z pomocy organizacji dobroczynnych. Komitet Wielkiej Księżnej Tatiany, największa instytucja niosąca pomoc uchodźcom, mówi o ponad 3 mln. osób, demograf radziecki Jewgienij Wołkow – o liczbie nawet dwukrotnie wyższej.

Wśród uchodźców przeważały **kobiety i dzieci** (wśród zarejestrowanych w polskich organizacjach uchodźców ok. 41-48 proc. stanowiły dzieci)

Szacuje się, że **ok. 1/3 bieżęców nie przeżyła**; najwięcej ofiar pochłonęła podróż, zarówno tam jak i z powrotem.

## Skąd pochodzili bieżący?

Zgodnie z danymi Komitetu Wielkiej Księżnej Tatiany:

- 31 proc. bieżących pochodziło z guberni grodzieńskiej,
- 24 proc – z Wołynia,
- 11 proc. z guberni chełmskiej,
- 6 proc. z – z kowieńskiej.

## Podział narodowościowy bieżących

**Uwaga:** władze w oficjalnej polityce nie uznawały istnienia narodu białoruskiego i ukraińskiego – uważały, że wraz z Wielkorusami – Rosjanami należą oni do wielkiego narodu rosyjskiego. Dlatego w oficjalnych statystykach nie ujmują osobno przedstawicieli tych narodów, choć stanowiły one większość bieżących.

**Białorusini i Ukraińcy** —67,5 proc. \*

**Polacy** — 13,2 proc.

**Żydzi** – 6,4 proc.

**Łotysze** – 4,9 proc.

**inni (głównie Ormianie, Litwini, Estończycy)** – 8 proc.

## Dokąd jechali bieżący?

Właściwie chyba nie było w Imperium Rosyjskim miejsca, gdzie bieżący nie dotarli. Polityka cara zmierzała do rozproszenia bieżących, by łatwiej ich było wyżywić i umieszczenia daleko od frontu, we wschodniej i centralnej Rosji. Inne stanowisko reprezentowały polskie organizacje pomocowe, które bały się rozproszenia i oddalenia od swojej ziemi. Udało im się w zasadzie rozmieścić polską ludność przed linią Wołgi.

Białorusini i Rusini, niezorganizowani i nie mający przedstawicieli wśród wpływowej elity Imperium, zostali rozmieszczeni daleko za linią Wołgi i rozproszeni po tamtejszych wsiach. Większość skierowano do guberni tambowskiej, samarskiej, saratowskiej, kałuskiej, kurskiej, ufimskiej, kazańskiej, riazańskiej, orenburskiej, charkowskiej, jekaterynosławskiej, penzeńskiej i Obwodu Wojska Dońskiego.

Skupiskami uchodźców wszystkich narodowości stały się także Moskwa i Piotrogród.

## Status prawny bieżących

Status uchodźców określała *Ustawa o zabezpieczeniu potrzeb uchodźców* z 30-go sierpnia 1915. Podlegali oni specjalnej *Radzie do spraw Uchodźców* pod kierownictwem ministra spraw wewnętrznych Rosji.

Utrzymywani byli z budżetu państwa – każda rodzina otrzymywała comiesięczną zapomogę wypłacaną przez działające licznie organizacje zajmujące się pomocą bieżącym.

Źródła powyższych informacji – w zakładce [Lektury](#)

\* zwykle wymienia się tu także Rosjan, jednak wśród bieżących praktycznie ich nie było; wielu Rosjan oczywiście ewakuowano wraz z administracją i przemysłem, jednak nie trafiali oni pod opiekę organizacji pomocowych, które sporządzały statystyki bieżących; ich los był też nieporównywalny do losu bieżących

## **Bieżeństwo** - <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bie%C5%BCe%C5%84stwo>

**Bieżeństwo** ([biał.](#) *Бежанства*, [ros.](#) *Беженство* – *uchodźstwo*) – masowa ewakuacja, w polszczyźnie nazywana też wygnaniem, przesiedleniem lub wysiedleniem ludności<sup>[1]</sup>, głównie wyznania [prawosławnego](#), z zachodnich [guberni Imperium Rosyjskiego](#) w głąb Rosji, po [przerwaniu linii frontu](#) przez [wojska niemieckie](#) w okresie od 3 maja do września 1915 roku. Apogeum bieżeństwa przypada na okres od wiosny do jesieni 1915 roku<sup>[2]</sup>.

**Historia** - Wskutek niepowodzeń wojennych [wojska rosyjskiego](#) i szybko postępującej ofensywy wojsk [Cesarstwa Niemieckiego](#) po [bitwie pod Gorlicami](#) władze Imperium rozpoczęły szeroko zakrojoną akcję propagandową, wzywającą [cywili](#) do natychmiastowej ewakuacji w głąb Rosji. Aby nakłonić do wyjazdów, straszono mordami, gwałtami, rabunkami i innymi okrutnymi represjami, jakich miała doznać z rąk [Niemców](#) miejscowa ludność prawosławna. Do rozpowszechniania takich wiadomości mogły przyczynić się autentyczne zdarzenia jak zbrodnie wojenne w Belgii (spalenie [Leuven](#), masowe egzekucje w [Dinant](#)), [zburzenie Kalisza](#) czy [zajścia w Częstochowie](#) z początków I wojny światowej. W ten sposób wojsko rosyjskie zastosowało [taktykę spalonej ziemi](#)<sup>[2]</sup>.

Ewakuowano też rodziny urzędników, pracowników wielu zakładów przemysłowych, [kolejarzy](#) itd. (...)

## **WOJNA NA LUBELSZCZYŹNIE W LATACH 1914–1915**

**W ŚWIETLE WSPOMNIENÍ**<sup>1</sup>- [http://uwm.edu.pl/cbew/2017\\_8\\_2/Korzeniowski.pdf](http://uwm.edu.pl/cbew/2017_8_2/Korzeniowski.pdf)

### **War in the Lublin area in 1914–1915 according to personal accounts**

Słowa kluczowe: Lubelszczyzna, lata 1914–1915, wspomnienia, działania militarne, uchodźstwo, legionisści w Lublinie

Keywords: Lublin area, 1914–1915, memoirs, military operations, refugees, legionaries in Lublin

Abstract: The present publication discusses the attitude of the residents of the Lublin area towards the outbreak, the course and outcome of the war, as well as its impact on the everyday life of civilian population in the years 1914–1915. The memoirs and personal accounts chosen to this end allow for the determination of the prevailing social attitudes, as they reflect the opinions of not just the well-educated and self-conscious strata, but also the “silent” part of the society, i.e. that which had been affected the most by the war, and where the majority of refugees originated from – both during the local resettlements in 1914, and the forced migration of the citizens of Congress Poland into Russia’s interior, caused by the soulless decisions of the Russian authorities in the following year.

### **Szlak Frontu Wschodniego 1. Wojny Światowej w Polsce – mapa**

<https://www.google.com/maps/d/viewer?msa=0&ll=51.31633852805313%2C22.76367200000001&spn=2.937076%2C7.13562&mid=1CiQgVezERwgxD0sdB0Kfs6TIWFI&z=6>

-----

### **Polska Organizacja Wojskowa (POW) –**

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Polska\\_Organizacja\\_Wojskowa](https://pl.wikipedia.org/wiki/Polska_Organizacja_Wojskowa) -tajna organizacja wojskowa działająca w latach 1914–1921, początkowo na terenie Królestwa Polskiego, potem także w Rosji i innych ziemiach zaboru rosyjskiego oraz na terenie zaboru austriackiego. Związane z nią były luźno [Polska Organizacja Wojskowa zaboru pruskiego](#), a także [Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska](#) oraz Polska Organizacja Wojskowa Litwy Kowieńskiej.

**Powstanie organizacji** Przed wybuchem I wojny światowej na terenie Warszawy działały dwa środowiska prowadzące prace wojskowe związane z irredentą antyrosyjską. Były to Polskie Drużyny Strzeleckie kierowane przez Aleksandra Tomaszewskiego i liczące ok. 400 osób oraz Związek Walki Czynnej kierowany przez Romana Wegnerowicza i skupiający około 300 członków<sup>[2]</sup>. Z inicjatywy przybyłych w początkach sierpnia 1914 roku z Galicji – [Karola Rybasiewicza](#) (PDS) i [Adama Koca](#) (ZWC), po rozmowach 10 sierpnia nastąpiło połączenie obydwu organizacji. Na czele nowej struktury stanął Karol Rybasiewicz, a jego zastępcą został Adam Koc. Organizacja uznała zwierzchnictwo Józefa Piłsudskiego jako komendanta Wojsk Polskich. Od niego też oczekiwano rozkazów. W tym pierwszym okresie istnienia organizacji używającej nazwy Polski Związek Wojskowy koncentrowano się głównie na szkoleniu wojskowym, gromadzeniu broni oraz pracach wywiadowczych<sup>[3]</sup>. Przygotowywano się również do działań na wypadek zajęcia przez Niemców Warszawy w październiku 1914<sup>[4]</sup>. Organizacja weszła w skład [Zjednoczenia Organizacji Niepodległościowych](#)<sup>[5]</sup>. W tym czasie Piłsudski popierając warszawską inicjatywę skierował do Warszawy 13 października 1914 r. swojego emisariusza, a zarazem nowego komendanta ppor. [Tadeusza Żulińskiego](#). To on właśnie po objęciu dowództwa 22 października 1914 r. nadał nazwę organizacji – Polska Organizacja Wojskowa<sup>[6]</sup>.

**Przeciw Rosji (sierpień 1914 – sierpień 1915) – (...)** W Deklaracji podkreślano związki łączące POW z Legionami Polskimi walczącymi przeciw Rosji<sup>[7]</sup> (...) Już w pierwszych miesiącach działalności POW zbudowała podstawową siatkę organizacyjną która stała się bazą jej dalszego rozwoju (zob. niżej struktura organizacyjna). (...) Rozpoczęto także działalność konspiracyjną w Wilnie, Moskwie i Petersburgu. POW prowadziła szkolenie wojskowe młodzieży oraz działalność wywiadowczo-dywersyjną na tyłach wojsk rosyjskich. W tym celu powołano do życia [Oddział Lotny Wojsk Polskich](#) (zob.) podporządkowany bezpośrednio Żulińskiemu.

#### **Okręgi Polskiej Organizacji Wojskowej (jesień 1916)<sup>[21]</sup>**

**Okreg IX** siedlecki Powiaty - bialski, konstantynowski, łukowski, radzyński, **siedlecki**, sokołowski, węgrowski,

#### **Przeciw państwom centralnym (lipiec 1917 – listopad 1918)**

Po [kryzysie przysięgowym](#) w lipcu 1917 gros osób z kierownictwa POW zostało aresztowane i internowane do obozów w [Szczypiornie](#) i [Głodówce](#), a reszta przeszła do konspiracji. Rozpoczął się nowy etap w działalności POW – walki z państwami centralnymi o niepodległą Polskę. (...)

**Kryzys przysięgowy** – [https://pl.wikipedia.org/wiki/Kryzys\\_przysi%C4%99gowy](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kryzys_przysi%C4%99gowy) - kryzys związany z odmową złożenia [przysięgi](#) na wierność Królestwu Polskiemu i dotrzymanie braterstwa broni wojskom [Niemiec](#) i [Austro-Węgier](#) do końca [I wojny światowej](#) przez żołnierzy [Legionów Polskich](#) (głównie [I](#) i [III Brygady](#)), który miał miejsce 9 i 11 lipca 1917.

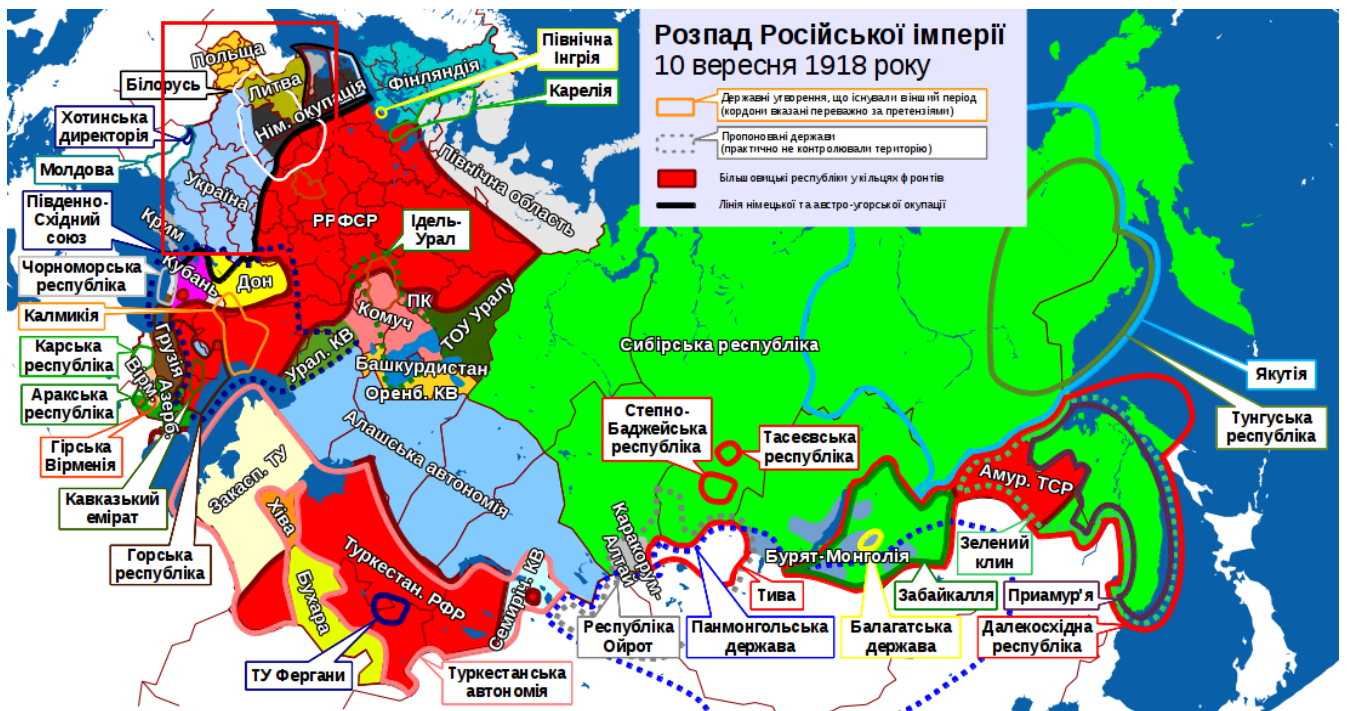
#### **Wojna domowa w Rosji - [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojna\\_domowa\\_w\\_Rosji](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojna_domowa_w_Rosji)**

**Wojna domowa w Rosji** – [wojna domowa](#) rozpoczęta po ustanowieniu przez [bolszewików](#) w wyniku [zamachu stanu](#) ([rewolucja październikowa](#)) komunistycznej władzy państwowej w [Rosji](#). Zwolenników władzy bolszewików określano jako czerwonych, a przeciwników jako [białych](#). 18 stycznia 1918 bolszewicy rozpędzili wybrane w [demokratycznych wyborach w listopadzie-grudniu 1917](#) [Zgromadzenie Ustawodawcze Rosji – Konstytuante](#), w którym nie posiadali większości (ok. 25% mandatów) i krwawo stłumili pokojowe demonstracje w obronie parlamentu. Oznaczało to, że pokojowe odsunięcie od władzy bolszewików nie jest możliwe, a jedynym sposobem na to pozostaje walka zbrojna. Podpisanie [traktatu brzeskiego](#) (3 marca 1918) spowodowało narastanie oporu wewnętrznego i wywołało poparcie [Ententy](#) dla ruchu białych, a po zakończeniu [I wojny światowej](#) ograniczoną zewnętrzną interwencją. Za zakończenie wojny domowej jest uważane [zajęcie przez Armię Czerwoną Krymu](#) w listopadzie 1920 roku. Na [Dalekim Wschodzie](#) walki trwały jednak do 25 października 1922 roku (zdobycie [Władywostoku](#)). W [Jakucji](#) starcia zbrojne miały miejsce jeszcze w 1923 roku, a na [Półwyspie Czukockim](#) – do połowy 1924 roku.



Tereny w rękach bolszewików, luty 1918    Tereny w rękach bolszewików, lato 1918    Maksymalny zasięg wojsk antybolszewickich, 1918–1919

Polska (roóżowy)  
 Białoruś (szary)  
 Ukraina (niebieski)







<https://www.techpedia.pl/index.php?str=tp&no=14265>

## Designing Empire for the Civilized East: Colonialism, Polish Nationhood, and German War Aims in the First World War -

<https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/designing-empire-for-the-civilized-east-colonialism-polish-nationhood-and-german-war-aims-in-the-first-world-war/258712941BA8D216303972D77FB84857/share/d9563aa52c3e8ef252dc87ffa62de0b8ed71d7ca>

### Abstract

This article critically reexamines how Germans understood Polish national identity during **World War I**, and how their perceptions affected German proposals for ruling Polish territory. Recent historiography has emphasized the impact of colonial ideologies and experiences on Germans' imperial ambitions in Poland. It has portrayed Germans as viewing Poland through a colonial lens, or favoring colonial methods to rule over Polish space. Using the wartime publications of prominent left liberal, Catholic, and conservative thinkers, this article demonstrates that many influential Germans, even those who supported colonialism in Africa, considered Poland to be a civilized nation for which colonial strategies of rule would be wholly inappropriate. These thinkers instead proposed multinational strategies of imperialism in Poland, which relied on collaboration with Polish nationalists. Specifically, they argued that Berlin should establish an autonomous Polish state, and bind it in permanent military

and political union with the German Empire. The perception of Poland as a civilized nation ultimately structured Germany's occupation policy and objectives in Poland throughout the war, much more than stereotypes of Polish primitivity.

## **Refugees from Polish territories in Russia during the First World War**

- in **Europe on the move** - [Mariusz Korzeniowski](#)

<https://www.manchesterhive.com/view/9781526105998/9781526105998.00010.xml>

Chapter DOI: <https://doi.org/10.7765/9781526105998.00010>

Online Publication Date: 26 Jun 2017

- [ABSTRACT / EXCERPT](#)

Warfare on Polish soil in 1914-15 caused huge material losses, as well as the impoverishment and deprivation of the local population. The war also led to mass displacement, much of it involuntary, involving people living in the territories of the Kingdom of Poland, a constituent part of the Russian Empire, and in Galicia, belonging to Austria-Hungary. As a general order of magnitude, it is reasonable to agree with Walentyna Najdus who concludes that the Russian Empire was home to around one million refugees from the Polish lands during the First World War. In the case of refugees from Polish lands, the criteria used by Polish relief organisations also proved to be important. Despite the efforts to conduct an orderly repatriation of the refugees, many of them attempted to return without waiting for the approval or assistance of any re-emigration or relief organisation.

**Armia Hallera** - David Thomas Ruskoski, 7-28-2006

[https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=history\\_diss](https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=history_diss)

The Polish Army in France: Immigrants in America, World War I The Polish Army in France: Immigrants in America, World War I Volunteers in France, Defenders of the Recreated State in Poland Volunteers in France, Defenders of the Recreated State in Poland

## **Imaginations and Configurations of Polish Society**

From the Middle Ages through the Twentieth Century.

WALLSTEIN VERLAG; Edited by Yvonne Kleinmann, Jürgen Heyde, Dietlind Hüchtker, Dobrochna Kałwa, Joanna Nalewajko-Kulikow, Katrin Steffen and Tomasz Wiślicz

[https://www.aleksander-brueckner-](https://www.aleksander-brueckner-zentrum.org/fileadmin/user_upload/Imaginations_Configurations.pdf)

[zentrum.org/fileadmin/user\\_upload/Imaginations\\_Configurations.pdf](https://www.aleksander-brueckner-zentrum.org/fileadmin/user_upload/Imaginations_Configurations.pdf)

<https://www.amazon.com/Imaginations-Configurations-Polish-Society/dp/3835319043>

---

## ***A Sonderweg (wyjątkowa/specjalna droga) through Eastern Europe? The Varieties of German Rule in Poland during the Two World Wars\**** - <https://academic.oup.com/gh/article/31/3/318/738353>

[Winson Chu](#), [Jesse Kauffman](#), [Michael Meng](#)

*German History*, Volume 31, Issue 3, September 2013, Pages 318–344,

<https://doi.org/10.1093/gerhis/ght032>; Published:- 01 August 2013

### **Abstract**

The article challenges recent arguments about German relations with eastern Europe that stress pathological continuities, implying a new *Sonderweg* centred on German violence and expansionism in the region. It examines German policies towards Polish-speaking populations in the Imperial

Government-General of Warsaw during the First World War and Nazi debates about whether to include the Polish city of Łódź in the Reich at the beginning of the Second World War. The article suggests that a key similarity existed in German imaginations of the region as an imperial space to be dominated, but that these imaginations competed with ideology, agency and contingency in both world wars. In uncovering key continuities and discontinuities between the two occupation regimes in Poland, it complicates arguments about the singularity and causality of a particular German mission in eastern Europe.

**322, 323** (...) The case of Poland is instructive here. Poland would seem ideal for making arguments about continuities in German imperial ambitions, expansionism and violence on the continent because Prussia and Germany controlled western Poland for over a century.<sup>28</sup> Furthermore, two German states occupied Poland during two world wars, and both occupation regimes dominated the country based on perceptions of it as an 'imperial space' subordinate to Germany.<sup>29</sup> But the differences between the two occupations overwhelm their similarities: why and how this imperial space was to be dominated diverged strikingly during the two world wars. As Martin Broszat noted long ago and as John Connelly has recently emphasized, Hitler said little about Poland before the German invasion in 1939.<sup>30</sup> Had Poland collaborated with the Third Reich in the fight against the Soviet Union in 1939, it might have survived as a satellite state like Slovakia. But when Poland refused Hitler's advances and was later militarily defeated, it received the wrath of the Nazi state like few other geographic areas in Europe.<sup>31</sup> Nationalist agitators and occupation authorities radicalized earlier anti-Polish sentiments, but the sheer brutality of their methods was distinct. The German occupation of eastern Europe during the First World War cannot just be read as a less intense precursor of what was later to come when the Nazis arrived. It hardly established, as one historian has recently written, 'perceptions and behaviors that would return with even more devastating vigor during the Third Reich'.<sup>32</sup>

Rather, the Imperial German military occupation of Poland during the First World War was largely non-violent. Imperial German policies in wartime eastern Europe reflected a conservative-monarchical and paternalistic vision of direct rule and hegemonic influence, whereas the Nazis pursued a revolutionary plan of destruction and genocide. Imperial Germany wanted domination; Nazi Germany wanted radical demographic change. These different varieties of German rule could not have affected more differently the native populations of eastern Europe. In 1916, Imperial Germany decided to restore an autonomous Polish polity under its influence. It wanted Poland to serve as a military buffer against Russia and aimed to assert German control over Polish nationalism, which, if left to find another champion, could be problematic for Germany given its substantial Polish minority. Poland would be culturally independent and run its own internal affairs, but would be a client state expected to support Germany's political, military and economic interests. These strategic aims shaped Imperial Germany's handling of occupied Poland. The occupation regime restored Polish participation in municipal governance, allowed for the re-establishment of Polish-language instruction in Poland, and tolerated a flourishing Polish and Jewish press. While the occupation certainly brought suffering for Poles, especially immense economic hardships, everyday life was devoid of the wanton terror and brutality that characterized the Nazi occupation. Finally, this article challenges—through the example of Łódź during the Second

World War—arguments about geographic continuities. It argues that strategic and economic concerns competed with seemingly deterministic *völkisch* German imaginations

**(324 - Winson Chu, Jesse Kauffman and Michael Meng)**

of controlling Poland. The annexation of Łódź, Poland's second largest city with several tens of thousands of German speakers, might appear to be an almost natural outcome of Nazi *völkisch* ambitions.<sup>33</sup> Yet, the deliberation over the extension of the German eastern border does not easily fit into a singular narrative of long-term German dreams of dominating eastern Europe. Even as the Nazis unleashed extreme violence against Poles and Jews immediately when they crossed into Poland, German authorities still showed considerable confusion and hesitation in how to annex and administer Polish territory.<sup>34</sup> Only after weeks of political wrangling did the Nazis decide to transfer Łódź from the nascent General Government to the Reichsgau Wartheland. Expansion in this part of Poland happened not because of but despite *völkisch* ambitions.

By uncovering the largely non-violent nature of Imperial German rule in Poland and the fluidity of Nazi imaginations of the east, this article complicates arguments about the uniquely destructive logic of the German military, Germany's supposedly pathological impulse of violence and expansionism into eastern Europe, and the ideological centrality of colonialist, *völkisch* perceptions of the east in understanding German policies in the region. Rather than viewing Germany's relationship with Poland in terms of an inexorable expansionist drive or reducing it to extreme violence, it emphasizes competing continuities in assessing Germany's convoluted path through eastern Europe. While the two occupations may seem to reflect an uninterrupted line of colonial and *völkisch* fantasies that extend back into modern German history, this article highlights how other established ideas of Germanness, national interests and practices unfolded and competed in the region. This multiplicity in understanding the east is important for contextualizing the radical increase in violence unleashed by Nazism. Although Germans dominated eastern Europe in both conflicts, the rupture of German practices in the region between the First and Second World Wars was substantial.

### **324 - I: The Imperial Government-General of Warsaw**

The Imperial Government-General of Warsaw, Imperial Germany's putative forerunner to the Nazi occupation regime, was established in August 1915 after a joint Austro-German offensive drove the armies of Russia out of central Europe. It was commanded by General Hans Hartwig von Beseler, a military engineer who had served in the Franco-Prussian war and then passed through a variety of staff and command positions before being forced to retire in 1910. Recalled to duty at the beginning of the war, Beseler fought on both the Western and Eastern Fronts before being named Governor-General of Poland in August 1915. He arrived at his post knowing little about the area, but he worked quickly to remedy this deficiency, reading extensively in Polish history and literature, receiving briefings from Bogdan Graf von Hutten-Czapski, a prominent Prussian Polish nobleman assigned to the Government-General, and traveling throughout the lands placed under his control.<sup>35</sup>

**325** - Beseler soon arrived at a view of Poland that mixed the patronizing and the favourable, the harshly judgmental with a kind of paternalistic sympathy. In the autumn of

1915, Beseler captured this blend of sentiments in a letter to his wife written shortly after journeying through the Government-General. Poland, he wrote, was 'beautiful beyond all expectations and favoured by nature', but it was also lacking good government and the superior intelligence of an intellectually distinguished people. The Poles have been repressed by the Russians, they don't know what they want and the cleavage amongst the inhabitants, especially as well the unfortunate Jews, hinder the growth of progress. It's a pity about this land, but about its people too, who are certainly gifted . . . What will one day become of all this is still completely unclear.<sup>36</sup>

By the spring of 1916, Beseler had come to three conclusions about Germany's role in Poland. First, he had decided that Germany's strategic interests dictated that Germany should establish long-term political control over Polish-speaking Europe. Second, he realized that this control would not endure if it were based on coercion alone and ignored Polish desires for greater political and cultural autonomy. Finally, he had resolved to become the orchestrator of this ambitious project, bringing, as he saw it, more enlightened modes of government to an oppressed and benighted land. Beseler therefore began to implement a series of policies intended to accommodate some Polish ambitions for self-rule and lay the foundations for Polish statehood. For all its patronizing overtones, Beseler's embrace of this project provides a serious challenge to the idea that the German armed forces were especially prone to unrestrained violence when left to their own devices. Beseler was a career military man intensely devoted to the army as an institution. Yet it was he who drove the German political and military establishment into a policy of conciliation in Poland. His policies were often met with criticism from civilians in Germany (the pastors and schoolteachers of the Eastern Marches Association were enraged) and in the occupied zone itself, where sceptics included the head of the civilian administrative apparatus, Wolfgang von Kries. This self-described 'son of the Prussian Ostmark' eventually resigned his post in despair over Beseler's experiments.<sup>38</sup> –

### ***A Sonderweg through Eastern Europe? German Rule in Poland, WWI and WWII***

#### **331 - II: The Twisted Road to Litzmannstadt**

The hatreds generated by the collapse of the occupation regime and the subsequent period of German–Polish hostility may provide a partial explanation for why the Germans behaved with such savagery once they arrived back in Poland at the beginning of the Second World War. Such festering resentments, however, did not in and of themselves engender a programme of extensive territorial expansion and racialized warfare. Certainly the bitterness of the interwar years provided impetus for the more aggressive forms of eastern expansionism and völkisch politics that defined Germany after the First World War. But, even so, these postwar animosities and their toxic interaction with radical nationalist influences do not adequately account for the scope and depth of Nazi Germany's territorial ambitions as the war progressed. As shown by the deep uncertainties regarding the place of Łódź in the new German east, the conquest of Poland in 1939 did not immediately lead to the fulfilment of a maximalist völkisch

programme of expanding the Reich's borders to include as many ethnic Germans as possible. Right up until the moment the Nazis unleashed their most brutal visions of imperial conquest in eastern Europe, uncertainty lingered as to how Germany's east was to be treated or even, indeed, where Lebensraum was to be found.

In September 1939, the Second Polish Republic collapsed under the blows of German attacks in the west and the Soviet invasion in the east. Nazi Germany and the Soviet Union partitioned Poland along the Bug River. Once again, the territories of central Poland, including Warsaw and Łódź, fell under German rule. Yet the newly conquered territories were further partitioned. Warsaw became part of another General Government, with the seat in Cracow.<sup>56</sup> This time, the Reich directly annexed large parts of western and central Poland, including Łódź. Renamed Litzmannstadt the following year, this industrial centre became the Reich's sixth largest city and a key site of Germanization efforts. In early 1940, Poland's second largest Jewish community was ghettoized, and the Germans began gassing Jews in vans in nearby Chełmno (Kulmhof) in December 1941. (...)

### III: Conclusion

In his comparative study on German colonialism in Qingdao, Samoa and Southwest Africa, George Steinmetz concludes that 'there was no singular German approach

#### **342 - Winson Chu, Jesse Kauffman and Michael Meng**

to colonial governance'.<sup>120</sup> And yet Steinmetz implies at least one German singularity. Like historians John Horne, Isabel Hull and Alan Kramer, he emphasizes that the German military showed its 'ethnographic acuity' through hostility, repression and genocide. He claims that the armed forces' approach to colonial governance was usually the opposite of what civilian colonial officials pursued. Steinmetz intimates that Germany's armed forces developed institutional cultures and practices that often led to extreme violence.<sup>121</sup>

Poland during the First World War shows an important and little-studied case of a German military regime that refrained from excessive violence for a sustained period of time. The Imperial German occupation of Poland (and of eastern Europe, more broadly) bore similarities with Nazi imperialism, particularly in terms of exploitation of the area's resources, forced labour, military brutality, conquest and the perception of the region as an area of German domination. But on balance Imperial Germany's occupation of eastern Europe could not have differed more clearly from how the Nazis handled the region as an imperial space with the genocides of the Jews, the Roma, the Polish intelligentsia and the Soviet POWs, not to mention the plans for the starvation of millions in the Soviet Union and the expulsion of as many as forty-five million east Europeans envisioned in Generalplan Ost.<sup>122</sup> (...)

***Sonderweg*** - <https://en.wikipedia.org/wiki/Sonderweg> *Sonderweg* (German: ['zɔndə.ve:k], "special path") identifies the theory in [German historiography](#) that considers the [German-speaking lands](#) or the country of [Germany](#) itself to have followed a course from [aristocracy](#) to [democracy](#) unlike any other in [Europe](#).

The modern school of thought by that name arose early during [World War II](#) as a consequence of the rise of [Nazi Germany](#). In consequence of the scale of the devastation wrought on Europe by Nazi

Germany, the *Sonderweg* theory of [German history](#) has progressively gained a following inside and outside Germany, especially since the late 1960s. In particular, its proponents argue that the way Germany developed over the centuries virtually ensured the evolution of a social and political order along the lines of Nazi Germany. In their view, German mentalities, the structure of society, and institutional developments followed a different course in comparison with the other nations of the West. The German historian [Heinrich August Winkler](#) wrote about the question of there being a *Sonderweg*:

For a long time, educated Germans answered it in the positive, initially by laying claim to a special German mission, then, after the collapse of 1945, by criticizing Germany's deviation from the West. Today, the negative view is predominant. Germany did not, according to the now prevailing opinion, differ from the great European nations to an extent that would justify speaking of a 'unique German path'. And, in any case, no country on earth ever took what can be described as the 'normal path'.<sup>[1]</sup>

-----

(...) during the night of August 5/6, 1915 German Zeppelin dropped 1,600 kg of bombs on the railroad station, market hall and vicinity. In August 1915, 14 private properties were damaged in fighting. Russian soldiers leaving town during the night of August 11/12 set afire military warehouses, railroad station, and stored supplies of grain and hay. (...) German Army was on August 12 in Siedlce and on August 26 in Brześć.(\*)

## Aftermath of World War I -

[https://en.wikipedia.org/wiki/Aftermath\\_of\\_World\\_War\\_I](https://en.wikipedia.org/wiki/Aftermath_of_World_War_I)



A map with the post-war borders in red over the pre-war map of Europe. Note: this map does not show the [Irish Free State](#)